

SPIS NA POČEST VÝZNAMNÉ POETOLOŽKY A TEORETIČKY LITERATURY

Поэтика и риторика диалога. Сборник научных статей (к 60-летию профессора Т. Е. Автухович). Редколлегия: **И. С. Скоропанова, Т. Ф. Семьян, И. И. Плеханова, А. А. Кораблев.** Гродненский Государственный университет им. Янки Купалы, Гродно 2011, 382 с. ISBN 978-985-515-434-2.

Tat'jana Jevgeňjevna Avtuchovič(ová) patří od 90. let 20. století k významným světovým poetoložkám. Její univerzita nacházející se v starobylém východoslovan-ském městě Grodně ležícím dnes na území Běloruska – vynikající znalci literatury se totiž rodí nejen v USA, Francii, Německu nebo Rusku, často pracují takřkajíc „na okraji“ a dříve v SSSR to bylo skoro pravidlo. Neboť – jak to tak bývá – metropolitní univerzity se obsazovaly a možná dílem i obsazují – podle jiných než ryze odborných kritérií. Vzpomeňme na Saransk Michaila Bachtina, na „provinční“ univerzity, jako jsou Kemerovo, Doněck, Ržev, Nižnij Novgorod nebo Voroněž, které vytvářely v literární vědě vlastní koncepce, jež už leckde zdomácněly – a to jsme se pohybovali jen na areálu východních Slovanů nebo přesněji Ruska jako takového, které tvoří dosud i po vynuceném rozpadu SSSR jeden kulturní areál, kde ruština a společné dějiny, tradice a jazyk přirozeně překračují národní hranice, aniž by je dnes rušily. Prof. Avtuchovičová byla také v Brně, přednášela tu na krátkém pobytu a dosud udržujeme přátelský odborný kontakt, vyjadřoval jsem se k jejímu doktorátu věd a víceméně pravidelně přispíval do jejích grodněnských sborníků¹, které se postupně stávaly známými a proslulými a získávaly zahraniční

¹ Viz naše recenze o této aktivitě T. Avtuchovič a naše studie v jejích sbornících: *Rétorika a ruský román. Tat'jana Jevgeňjevna Avtuchovič: Ritorika i russkij roman XVIII v. Vzaimodejstvija i načal'nyj period formirovanija žanra. Grodnenskij gosudarstvennyj universitet im. Janki Kupaly, Grodno 1995, 185 s. Svět literatury. Časopis pro novověké zahraniční literatury. 1997, č. 13, s. 116–119. Metodologie literární vědy – nové mož-*

renomé. Tyto kontakty se koneckonců projeví i v tomto festschriftu, který přejícné univerzity, kde jako základní kritérium platí práce a výsledky, věnují svým vynikajícím pracovníkům.

Na počátku stojí stručná charakteristika grodněnské badatelky z pera Ludmily Kamljuk-Jarošenko, jež stručně popisuje jubilančtinu vědeckou a pedagogickou činnost. V čele oddílu *Философия и методология литературоведения* najdeme rozsáhlou studii **Michaila Giršmana** (Doněck) *Литературное произведение в свете философии и филологии диалога*, v němž známý literární vědec prezentuje postontologii literárního artefaktu nikoli jen jako průrvu k bytí vůbec, ale i jako realitu lidského okamžiku, událost osobního obrácení k jinému (jde o ohlas známého postulátu filozofa Emanuelise/Emmanuela Levinase, 1906–1995, litevského Žida, který v sobě spojuje tradici talmudu a moderní filozofii, tedy studia ve

---

nosti a přístupu *Современные методы анализа художественного произведения*. Материалы научного семинара 2–4 мая 2003, Гродно, Республика Беларусь. Гродно 2003. Составители и редакторы: Т. Е. Автухович, Г. Н. Ермоленко. Opera Slavica XIV., 2004, 3, s. 63–64. Solidní literárněvědná komparatistika z Grodna (Взаимодействие литератур в мировом литературном процессе. Проблемы теоретической и исторической поэтики. Материалы международной научной конференции 1–2. Гродненский гос. университет им. Янки Купалы, Гродно 2002, ред. А. С. Смирнов, Т. Е. Автухович). Slavica Litteraria, X 7, 2004, s. 135–136. Historická a teoretická poetika z Běloruska (Взаимодействие литератур в мировом литературном процессе. Проблемы теоретической и исторической поэтики. Материалы X Международной научной конференции. 19–21 сентября 2004 г. В 2 частях. Международная ассоциация преподавателей русского языка и литературы. Учреждение образования Гродненский Государственный Университет имени Янки Купалы. Гродно 2005). Opera Slavica 2007, č. 1, roč. XVII., s. 57–58. (ISSN-1211-7673). Srednjaja Jevropa kak perekrestok literaturovedčeskoj metodologii. In: Vzaimodejstvije literatur v mirovom literaturnom processe (Problemy teoretičeskoj i istoričeskoj poetiki). Materialy međdunarodnoj naučnoj konferencii, Čast' 1, Grodnenskij gosudarstvennyj universitet imeni Janki Kupaly, Grodno 1997, s. 3–10. (Vyšlo v lednu 1998). The Reader-Listener in the Structure of a Genre as Part of the Reader's Functions in Literary Communication. In: Vzaimodejstvije literatur v mirovom literaturnom processe. Problemy teoretičeskoj i istoričeskoj poetiki. Materialy međdunarodnoj naučnoj konferencii. Grodnenskij gosudarstvennyj universitet imeni Janki Kupaly, Grodno 1998, čast' 2., s. 299–304. UDK 82.0 BDK 83.3-021 B 25. Grodno kak novyj vostočnoslavjanskij centr teoretičeskoj i istoričeskoj poetiki. Russkij jazyk v centre Jevropy 3, Asociacija rusistov Slovakkii, Banska Bistrica 2000, s. 51–53. ISBN 80-968315-3-4. Roždenije srednejevropejskoj poetiki (F. Kautman – O. Filip – J. Zogata – M. Viewegh). In: Vzaimodejstvije literatur v mirovom literaturnom processe. Problemy teoretičeskoj i istoričeskoj poetiki. Materialy X međdunarodnoj naučnoj konferencii v dvuch častjach. Meždunarodnaja asociacija prepodavatelej russkogo jazyka i literatury, Učreždenije obrazovanija „Grodnenskij Gosudarstvennyj Universitet imeni Janki Kupaly, Grodno 2005, čast' 1, s. 79–91. ISBN 985-417-703-3, ISBN 985-417-702-5.

Recenze

Štrasburku a Freiburgu spjaté se jmény Edmunda Husserla a Martina Heideggera, jehož potom pro jeho příklon k nacismu odmítal; ukazuje se, že většina tzv. západních inspirací přišla koneckonců z přirozeně multinacionálního, multikulturního a multireligijního Východu) – v tom se přímá fenomenologická inspirace spojuje s personalismem, s nímž byla v minulosti, jak známo, spíše v konfliktu. **Alexandr Korabljov** (Doněck) vidí v literárním díle a síti literárních textů snahu o udržení lidstva a odpor vůči tendencím, které směřují spíše k jeho konci. Autor těchto řádků hledá filozofická a metodologická východiska v tradicích brněnské slavistiky a rusistiky. **Renate Lachmannová** (Konstanz – Kostnice), s níž jubilantku spojuje společný zájem o zkoumání vztahu poetiky a rétoriky, ve svém článku, přetištěném z čas. *Die Welt der Slawen* (2007), ukazuje na žánr cestopisu a utopické struktury, jež literaturu orientují na kosmické chápání člověka a jeho duchovních produktů. **Tat'jana Sem'janová** (Čeljabinsk) zkoumá vizuální podobu prozaického textu v souvislosti s historickou poetikou, **Natal'ja Poltavcevo** (Moskva) zkoumá dramatikou Andreje Platonova ve smyslu levinasovské filozofie „jinakosti“, **Ljudmila Kamljuk-Jarošenko** (Grodno) na díle stejného autora ukazuje na vývoj mytologického románu, **Anna Bulgakovová** (Grodno) sleduje topos „svět“ jako nástroj poznání literárního procesu přechodných období a **Natal'ja Volodinová** (Čerepovec) ukazuje tzv. nihilismus jako univerzální koncept ruské literatury. Oddíl *История литературы как диалог идей, эстетических концепций, культурных языков* uvádí soubor studií o ruské literatuře 17. a 18. století, v nichž se zkoumá mj. tzv. protoklasicismus (предклассицизм), v podstatě konečná fáze baroka, v díle Feofana Prokopovyče (Oleg Buranok, Samara), rétorika v kontextu přechodu od baroka ke klasicismu (studie Iriny Kravčukové, Grodno) drobné (malé) prozaické žánry v Rusku 18. století (Anna Wardová, Łódź) a především studie o „nízké“ próze jako počátku sebediferenciace románu v Rusku (T. Rožkova). Potom následují konkrétní výzkumy k adaptaci antického syžetu u V. I. Majkova (A. Zezjulevičová), práce o „noční poezii“ v ruské literatuře druhé poloviny 18. století (T. Zvereva), studie o autobiografii Kateřiny II. a Gercenově publicistice (A. Vačevová), dále stať o postavě člověka Východu v ruské básnické tradici (O. Zyrjanov), dále příspěvek k tématu šílenství v Pikové dámě (O. Joskevičová), najdeme zde i práce amerikanistické a komparativní (Bůh u Emily Dickinsonové – O. Hutarová, Čechov a Rešetnikov – J. Sozi-nová, pozdní Henry Jame a Turgeněv – J. Gulevičová).

Třetí oddíl *Поэтика как риторика – риторика как поэтика* vyjadřuje nejkoncentrovaněji základní badatelské pole T. Avtuchovičové a její vědecké školy. Najdeme tu příspěvky o tropech, slovní hříčce, osobité formě memoárů, o funkci slova v monologickém románu Lva Tolstého, motiv „ruského člověk na rendez-vous“ (název slavné recenze N. G. Černyševského o Turgeněvově povídce Asja), jak je rozvíjen u Ivana Bunina, příspěvek o folklórně mytologických motivech v Temných alejích téhož autora, práci o černém humoru v lyrice futuristů, žánrová

zkoumání o „žertovné“ básni O. Mandelštama, analýzu axiologické opozice město – vesnice v Poleské kronice I. Meleže apod.

Sborník jako festschrift je vsuktku reprezentativní a také proporcionálně přesně vyjadřuje okruhy jubilančních badatelských zájmů. Ale nejde jen o oslavu; často v takových sbornících a také v tomto jsou opravdu závažné výzkumné materiály a pojetí, třeba již v původní práci M. Giršmana nebo v přetištěné studii R. Lachmannové či ve stati N. Volodinové o ruském nihilismu jako obecném konceptu ruské literatury, ale hlavně v pracích o 18. století, neboť tam se utvářelo jádro moderní ruské literatury, zvláště prózy a románu, ale i základní obrysy ruské poezie. Třetí oddíl spojující nebo rozdělující poetiku a rétoriku je pohříchu spíše genologickým, tak to tam mohlo být třeba i podtitulově vepsáno, i když východní Slované genologii příliš neprožívají, byť ji někdy označují jako „žanologii“, tedy přece jen jako speciální literárněvědnou oblast. To, co zase poněkud zamrzí, je jakási vnější izolovanost řady studií, jako by se znovu objevovaly věci již jednou či vícekrát objevené: to se týká i některých prací o próze a románu, o tématu šílenství apod. Docela nedávno jsem znovu studoval různé práce pražského emigranta, německého Rusa, Kyjevana Afreda Bema, jenž po roce 1945 z Prahy zmizel neznámo kam, byv odvečen sovětskou rozvědkou, i když rozhodně nebyl militantním nepřítelem všeho, co se v tehdejším SSSR ve sféře literatury a literární vědy odehrávalo, byl však vždy ve svém názoru konsistentní a pevný. Takoví lidé to ve světě nemají lehké. V díle tohoto puškinologa, dostojevskologa a kritika sovětské a ruské zahraniční literatury jsem našel v podstatě všechna základní témata, která světová rusistika, především však ruská, analyzovala, v podstatě všechny otázky, které byly v této souvislosti položeny, i řadu odpovědí. Nihil novi sub sole; proto jistá pokora je v našich vědách vždy na místě.

V letech 1979–2011 publikovala Tatjana Jevgeņjevna Avtuchovičová úctyhodný počet 152 původních prací, ale kvantifikace a impakt faktory, tak drahé našim scientometrům, tu nejsou podstatné. Hlavně obdělala mnoho akrů literární půdy a založila v Bělorusku a vlastně i v Rusku poetologickou školu, která vešla ve známost mezinárodní filologické veřejnosti. To se podařilo jen povoláním a vyvoláním.

Ivo Pošpišil